

ДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ДИНАМІКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

TO THE PECULIARITIES OF THE DYNAMICS OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN IVANO-FRANKIVSK OBLAST

Ігор САЧОВСЬКИЙ,
кандидат економічних наук,
Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника, Івано-Франківськ

Ihor SACHOVSKY,
Ph.D. in Economics,
Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University, Ivano-Frankivsk

Динаміка сільськогосподарського виробництва в Україні як на загальнонаціональному, так і регіональних рівнях за роки незалежності відбиває складний і неоднозначний процес. Докорінних змін зазнала система виробничих відносин у вказаному секторі економіки, що спричинило появу принципово нових форм господарювання на селі. Змінилися умови функціонування господарств населення, кардинальних змін зазнав характер організації виробничих процесів у сільськогосподарських підприємствах. У кінцевому підсумку це й обумовило специфіку сільськогосподарського виробництва як у цілому в країні, так і в кожному з її регіонів.

Метою статті є порівняльний аналіз динаміки сільськогосподарського виробництва в Івано-Франківській області порівняно з 1990 роком (див. **табл. 1**). Тут необхідно виділити наступне. По-перше, вже в 1991 році, через рік після початку періоду реформування, сільське господарство області зазнало суттєвого скорочення виробництва. Його загальні обсяги становили 80,6% від рівня, досягнутого в 1990, причому за рахунок ще суттєвішого зменшення обсягів продукції рослинництва: в 1991 році – 70,5% порівняно з попереднім. У розрізі основних форм господарювання картина ще більш неоднозначна. Скорочення виробництва позначилося на основних показниках ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств, обсяги продукції яких у 1991 році становили лише 68,3% від рівня, досягнутого в 1990. Менше скорочення обсягів виробництва у вказаний період спостерігалось в господарствах населення – 90,8% в 1991 році у порівнянні з 1990. По-друге, в цілому в сільському господарстві Івано-Франківщини, особливо за період 1991-1998 років спостерігалася тенденція зменшення загальних обсягів виробництва до рівня 63,7% порівняно з 1990 роком, що було обумовлене значним скороченням кількості сільськогосподарських підприємств. У 2003 році обсяги виробництва в господарствах зазначеного виду становили 11,9% від рівня 1990 року. Таким чином, процес реформування сільського господарства, зокрема на Івано-Франківщині, безпосереднім чином позначився на показниках ефективності діяльності його основних видів, що проявилось насамперед в стрімкому падінні обсягів виробництва у сільськогоспо-

дарських підприємствах. Обсяги виробництва в господарствах населення протягом періоду, що розглядається, були переважно стабільними – від 90,8% у 1991 році порівняно з 1990 до 131,7% у 2002. По-третє, в контексті викладеного слід виділити те, що темпи зростання обсягів виробництва продукції рослинництва як в цілому в сільському господарстві, так і в господарствах населення значно випереджали динаміку його зростання у порівнянні з тваринництвом. У 2015 році в господарствах населення темпи зростання обсягів продукції рослинництва становили 208,9% у порівнянні з 1990, в той час як у тваринництві вони дорівнювали лише 97,6%. У сільськогосподарських підприємствах мала місце інша картина. Тут у 2015 році при досягнутому рівні 70,8% темпи зростання обсягів виробництва продукції тваринництва склали 101,0% у порівнянні з 1990, в той час як у рослинницькій підгалузі – лише 52,9%.

Такі в загальних рисах основні особливості сільськогосподарського виробництва на Івано-Франківщині як на сучасному етапі розвитку, так і його динаміки за період з 1990 року. Більше того, сучасний стан сільськогосподарського виробництва слід розглядати як логічне завершення тих процесів, які мали місце у всі попередні роки. У контексті викладеного дещо розширимо розгляд основних особливостей сільськогосподарського виробництва на Івано-Франківщині побіжним аналізом динаміки зміни його структури (див. **табл. 2**). Найбільш характерним є те, що загальні обсяги сільськогосподарського виробництва суттєво знизились за період з 1990 по 2000 рік – з 5490,8 млн. грн. до 4031,9 млн. грн. відповідно. У 1995 році вони знаходились на рівні 4459,2 млн. грн. У всі наступні після 2000 року загальні обсяги сільськогосподарського виробництва зростали:

4251,9 млн. грн. у 2005 році, 4567,7 млн. грн. у 2010, 5613,8 млн. грн. у 2013, 5966,0 млн. грн. у 2014. Порівняно з попереднім роком у 2015 році обсяги сільськогосподарського виробництва скоротилися на 268,7 млн. грн. – до 5697,3 млн. грн. Однак це були зміни локального характеру, і вони суттєво не впливали на загальні тенденції. Другою особливістю сільськогосподарського виробництва в Івано-Франківській області за весь період з 1990 по 2015 роки є те, що в цілому в сільському господарстві, незважаючи на

Розглянуто специфіку сільськогосподарського виробництва на Івано-Франківщині, а також його динаміку за 1990-2015 роки.

The specifics of agricultural production in Ivano-Frankivsk region, as well as its dynamics for 1990-2015, are considered.

всі обставини, мала місце відносна стабільність питомої ваги продукції рослинництва і тваринництва: в межах 40,1-48,5% і 51,5-56,9% відповідно. Третьою особливістю ми схильні вважати те, що на тлі відповідної стабілізації питомої ваги рослинництва й тваринництва в цілому в сільському господарстві в розрізі основних груп товаровиробників були суттєві відмінності. Насамперед це проявлялося в тому, що змінилося їх співвідношення. Так, у сільськогосподарських підприємствах частка рослинництва з 1990 по 2015 рік знизилась відповідно з 62,8% до 46,9%, а в окремі роки була ще суттєвішою – із 78,0% у 2000 до 34,8% у 2010 роках. Це позначилося й на питомій вазі кожного із вказаних підвидів сільськогосподарської продукції в господарствах населення.

Тут за період з 1990 року по 2015 частка рослинництва зросла відповідно з 29,9% до 47,8%. Таке ж відносно стрімке падіння спостерігалось в тваринницькій підгалузі – її питома вага скоротилася із 70,1% у 1990 році до 52,2% у 2015.

У контексті викладеного вважаємо за доцільне деталізувати специфіку сільськогосподарського виробництва на Івано-Франківщині розглядом особливостей виробництва найважливіших видів продукції (див. **табл. 3**). З даних таблиці випливає суттєва зміна співвідношень питомої ваги основних груп товаровиробників у загальних обсягах виробництва зернових культур.

Якщо в 1990 році в сільськогосподарських підприємствах вироблялося 91,0% від загального обсягу

Таблиця 1. Динаміка сільськогосподарського виробництва на Івано-Франківщині в 1990-2015 роках, у % до 1990 року*

Роки	Господарства усіх категорій			у тому числі:					
	сільськогосподарська продукція	з неї:		сільськогосподарська продукція	з неї:		сільськогосподарська продукція	з неї:	
		рослинництва	тваринництва		рослинництва	тваринництва		рослинництва	тваринництва
1991	80,6	70,5	88,9	68,3	60,4	81,6	90,8	88,0	92,1
1995	81,2	87,6	76,0	45,3	51,6	34,7	110,9	149,9	94,1
1996	80,8	87,3	75,5	31,3	34,9	25,3	121,6	178,1	97,5
1997	77,0	88,0	72,9	29,1	36,2	17,0	116,6	161,3	97,5
1998	63,7	53,7	71,9	21,4	23,9	17,1	98,7	105,1	95,9
1999	66,7	61,8	70,6	19,3	22,6	13,6	105,8	129,7	95,6
2000	73,4	76,8	70,7	16,0	19,8	9,4	120,9	175,4	97,6
2001	74,8	75,9	73,9	14,2	17,1	9,3	124,9	177,7	102,3
2002	78,0	81,0	75,5	13,0	14,9	9,8	131,7	195,5	104,4
2003	76,5	77,6	75,6	11,9	12,6	10,7	129,9	190,2	104,0
2004	77,8	80,4	75,7	15,2	15,9	13,9	129,5	191,9	102,8
2005	77,4	74,6	79,8	16,9	14,3	21,2	127,5	178,8	105,5
2006	79,3	72,1	85,3	21,2	13,6	34,2	127,3	173,3	107,6
2007	81,9	73,3	88,8	27,2	15,3	47,4	127,0	173,6	107,0
2008	75,9	63,3	86,1	32,4	23,4	47,6	111,8	132,4	103,0
2009	82,5	78,1	86,2	34,5	24,0	52,3	122,2	171,7	101,0
2010	83,2	74,4	90,4	38,4	21,2	67,3	120,2	166,3	100,5
2011	94,3	93,4	95,0	58,2	38,8	91,1	124,0	187,9	96,7
2012	100,2	101,6	99,0	67,0	47,2	100,3	127,7	195,8	98,5
2013	102,2	106,2	99,0	70,5	53,8	98,7	128,5	196,9	99,2
2014	108,7	117,3	101,6	82,3	68,9	105,0	130,4	201,0	100,1
2015	103,8	110,0	98,7	70,8	52,9	101,0	131,0	208,9	97,6

*Складено за даними [5].

Таблиця 2. Динаміка зміни структури сільськогосподарського виробництва в Івано-Франківській області в розрізі основних груп товаровиробників, у % до підсумку

	Роки							
	1990	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2015
Виробництво сільськогосподарської продукції в цілому з неї продукція:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
– рослинництва	44,8	48,3	46,8	43,1	40,1	46,5	48,5	47,5
– тваринництва	55,2	51,7	53,2	56,9	59,9	53,5	51,5	52,5
в тому числі:								
сільськогосподарські підприємства в цілому, їх продукція:	45,2	25,2	9,8	9,8	20,9	31,2	34,3	30,9
– рослинництва	62,8	71,2	78,0	53,3	34,8	47,9	52,5	46,9
– тваринництва	37,2	38,8	22,0	46,7	65,2	52,1	47,5	53,1
господарства населення в цілому, їх продукція:	54,8	74,8	90,2	90,2	79,1	68,8	65,7	69,1
– рослинництва	29,9	40,5	43,5	42,0	41,4	45,9	46,2	47,8
– тваринництва	70,1	59,5	56,5	58,0	58,6	54,1	53,8	52,2

Таблиця 3. Питома вага категорій господарств у виробництві основних видів сільськогосподарської продукції, %

	Роки							
	1990	1995	2000	2005	2010	2013	2014	2015
Продукція рослинництва в цілому								
– сільськогосподарські підприємства	63,4	37,3	16,4	12,2	18,1	32,1	37,2	30,5
– господарства населення	36,6	62,7	83,6	87,8	81,9	67,9	62,8	69,5
Зернові культури								
– сільськогосподарські підприємства	91,0	79,2	50,1	31,5	44,6	65,0	66,3	59,9
– господарства населення	9,0	20,8	49,9	68,5	55,4	35,0	33,7	40,1
Цукрові буряки								
– сільськогосподарські підприємства	100,0	94,0	52,9	35,0	82,2	54,7	89,9	80,6
– господарства населення	–	6,0	47,1	65,0	17,8	45,3	10,1	19,4
Ріпак								
– сільськогосподарські підприємства	100,0	100,0	99,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
– господарства населення	–	–	1,0	–	–	–	–	–
Картопля								
– сільськогосподарські підприємства	21,9	3,4	0,7	0,3	0,4	0,6	0,7	0,5
– господарства населення	78,1	96,6	99,3	99,7	99,6	99,4	99,3	99,5
Овочі								
– сільськогосподарські підприємства	60,1	18,2	5,5	5,3	5,7	6,1	7,1	5,7
– господарства населення	39,9	81,8	94,5	94,7	94,3	93,9	92,9	94,3
Продукція тваринництва, зокрема:								
М'ясо всіх видів								
– сільськогосподарські підприємства	65,4	28,4	9,7	18,1	27,9	42,0	44,2	48,4
– господарства населення	34,6	71,6	90,3	81,9	72,1	58,0	55,8	51,6
Молоко								
– сільськогосподарські підприємства	41,9	22,7	5,8	2,8	2,4	3,0	3,1	3,5
– господарства населення	58,1	77,3	94,2	97,2	97,6	97,0	96,9	96,5
Яйця								
– сільськогосподарські підприємства	42,4	17,6	11,2	35,4	69,3	73,0	71,3	59,6
– господарства населення	57,6	82,4	88,8	64,6	30,7	27,0	28,7	40,4

продукції вказаного виду (в господарствах населення – відповідно 9,0%), то до 2015 співвідношення вказаних видів виробництва мали такий вигляд: частка сільськогосподарських підприємств, що виробляли зернові культури, становила 59,9% від загального обсягу, а частка господарств населення зросла до 40,1%. У 2005 році частка господарств населення становила 68,5% у загальному обсязі виробництва зернових, а в 2014 році – лише 33,7%. Можна стверджувати, що в динаміці виробництва зернових культур протягом періоду, що розглядається, мали місце суттєві перепади в окремі роки. Свою специфіку має й виробництво цукрових буряків. Якщо в 1990 році воно було повністю сконцентроване в сільськогосподарських підприємствах, то до 2015 року суттєво зросла частка господарств населення, досягнувши в зазначеному році, наприклад, рівня 19,4%. Хоча при цьому в динаміці виробництва цукрових буряків за аналогією із зерновими культурами мав місце широкий діапазон коливань питомої ваги тих чи інших груп товаровиробників. Наприклад, якщо в 1995 році частка господарств населення становила лише 6,0% у загальних обсягах виробництва вказаної культури, то в 2005 – 65,0%. У 2010 році ця величина знаходилася на рівні 17,8%. Такі ж перепади спостерігаються й останнім часом: якщо в 2013 році частка господарств населення становила 45,3% у загальному обсязі виробництва цукрових буряків, то в наступному 2014 – лише 10,1%. Причому перелік вказаних розбіжностей можна було б продо-

вжити. Також визначальною особливістю виробництва, зокрема ріпаку, є те, що воно повністю сконцентроване в сільськогосподарських підприємствах і в господарствах населення не практикується. Суттєву особливість має виробництво картоплі. Якщо в 1990 році на сільськогосподарські підприємства припадало 21,9% її загальних обсягів (господарства населення – відповідно 78,1%), то, починаючи з 1995 року, її виробництво повністю змістилося на господарства населення. Очевидним є той факт, що на Івано-Франківщині повністю відсутнє виробництво картоплі в сільськогосподарських підприємствах, що є, зокрема, свідченням наявності суттєвих зрушень у структурі сільськогосподарського виробництва. Показовим також є й виробництво овочів. Тут прослідковується аналогія з виробництвом картоплі: суттєва зміна питомої ваги тих чи інших груп товаровиробників у їх загальних обсягах, хоча й не настільки радикальна, як у попередньому випадку. Якщо в 1990 році в сільськогосподарських підприємствах вироблялося 60,1% загального обсягу продукції вказаного виду, то, починаючи з 2000 року, питома вага їх знаходилася приблизно на рівні в 5,0-7,0% (а частка господарств населення зросла приблизно до 95,0%). Свою специфіку має виробництво м'яса. Для його динаміки характерна наявність серйозних перепадів питомої ваги тих чи інших груп товаровиробників в окремі роки. Для прикладу: якщо в 1990 році в сільськогосподарських підприємствах вироблялося 65,4% від загального обсягу виробництва продукції вказаного виду,

то в 2000 році частка останніх становила лише 9,7%. Це, зокрема, свідчить про відсутність будь-яких чітко виражених тенденцій. Підсумовуючи, зазначимо, що фактично 2000 рік став переломним, оскільки в цьому році й структура виробництва молока також зазнала суттєвих змін. Якщо в 1990 році в господарствах населення вироблялося приблизно 58,1% загальних обсягів продукції вказаного виду, то в 2000-2015 роках їх питома вага зросла до рівня 94,0-97,0%. Наприкінці зауважимо, що і в динаміці виробництва яєць відсутні будь-які ознаки тенденцій.

Такі в загальних рисах особливості сільськогосподарського виробництва на Івано-Франківщині та його динаміки.

ВИСНОВКИ

Кардинальна реорганізація системи виробничих відносин в аграрному секторі за роки незалежності була об'єктивною необхідністю і безпосереднім наслідком реформування економіки нашої країни з метою утвердження в її найважливіших галузях ринкових відносин.

Проблеми, що супроводжують процес становлення розглянутих форм господарювання, в кожному з випадків мають перехідний тимчасовий характер, породжений в основному специфікою того чи іншого конкретного періоду їх розвитку.

Важливим висновком є те, що ефективність сільськогосподарського виробництва як в цілому по країні, так і в тому чи іншому її регіоні визначається не стільки оптимізацією співвідношень у його загальних обсягах основних форм землекористування, скільки досконалістю економічного механізму функціонування кожної з них, що вимагає, зокрема, принципово нового характеру взаємовідносин між державою і конкретним сільськогосподарським товаровиробником.

На сучасному етапі розвитку триває постійний процес становлення нових форм господарювання на селі, що знаходить своє вираження в суттєвих змінах у загальних обсягах сільськогосподарського виробництва, і, що не менш важливо, – в його структурі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кириленко І.Г., Івченко В.Є. Економічні аспекти трансформації сільськогосподарського виробництва в Україні // Економіка АПК – 2017. – №3. – С. 21-29.
2. Месель-Веселяк В.Я. Форми господарювання в сільському господарстві в Україні (результати, проблеми, вирішення) // Економіка АПК – 2012. – №1. – С. 13-23.
3. Месель-Веселяк В.Я. Розвиток форм господарювання в аграрному секторі України (результати, проблеми) // Економіка АПК – 2006. – №12. – С. 34-41.
4. Шубравська О.В. Розвиток сільськогосподарського виробництва України: чинники зростання // Економіка АПК – 2015. – №5. – С. 5-12.
5. Сільське господарство Івано-Франківщини: Статистичний збірник – Івано-Франківськ, 2016, 252 с.

REFERENCES

1. Kyrylenko I.H., Ivchenko V.Ye. Ekonomichni aspekty transformatsiyi sil's'kohospodars'koho vyrobnytstva v Ukraini [Economic aspects of the transformation of agricultural production in Ukraine]. Ekonomika APK, 2017, no. 3, pp. 21-29 [in Ukrainian].
2. Mesel'-Veselyak V.Ya. Formy hospodaryuvannya v sil's'komu hospodarstvi v Ukraini (rezul'taty, problemy, vyrishennya) [Forms of management in agriculture of Ukraine (results, problems, solutions)]. Ekonomika APK, 2012, no. 1, pp. 13-23 [in Ukrainian].
3. Mesel'-Veselyak V.Ya. Rozvytok form hospodaryuvannya v ahrarnomu sektori Ukrainy (rezul'taty, problemy) [Development of forms of management in the agrarian sector of Ukraine (results, problems)]. Ekonomika APK, 2006, no. 12, pp. 34-41 [in Ukrainian].
4. Shubravs'ka O.V. Rozvytok sil's'kohospodars'koho vyrobnytstva Ukrainy: chynnyky zrostannya [Development of agricultural production in Ukraine: growth factors]. Ekonomika APK, 2015, no. 5, pp. 5-12 [in Ukrainian].
5. Sil's'ke hospodarstvo Ivano-Frankivshchyny: Statystychnyy zbirnyk [Agriculture of Ivano-Frankivsk Oblast: Statistical collection]. Ivano-Frankivsk, 2016, 252 p. [in Ukrainian].

UKRAINIAN JOURNAL ЕКОНОМІСТ

Український журнал
«ЕКОНОМІСТ»
з 2011 року
представлений
у міжнародній економічній
наукометричній
базі RePEc.

У зв'язку
з розширенням
розміщення публікацій
в RePEc з 2013 року
змінюються вимоги
до змісту статей.
Уважно слідкуйте
за інформацією в наступних
номерах журналу і на сайті
<http://ua-ekonomist.com>